

6.SINIF 1.ÜNİTE DERS NOTLARI

Değişen Rollerim

Kazanım Ders Notu - 1

» Rollerimiz

- Bir işte bir kimsenin üstüne düşen göreve **rol** denir. Birey olarak dünyaya geldiğimiz andan itibaren çeşitli sosyal roller üstleniriz.

Örneğin; aile içinde çocuk, okulda öğrenci, spor takımında oyuncu rolünü üstlenebiliriz.

- Aile, bireyin içinde yer aldığı ilk sosyal kurumdur. Bunu daha sonra akraba, arkadaş çevresi ve okul takip eder. Kısacası yaşımıza göre zaman içerisinde bu gruplarda farklı roller üstleniriz.

- Rollerimizin bir kısmı **doğuştan sahip olduğumuz roller**dir. Bu roller evlat ya da kardeş olmak gibi biyolojik özelliklerimizden kaynaklanan, herhangi bir ilgi ve yetenek gerektirmeyen rollerimizdir. Bunları seçme imkânımız yoktur.

Örneğin; evlat, kardeş, torun, yeğen, kuzen ...

- Bazı rollerimiz ise isteğimizle çalışarak, başarı göstererek **sonradan sahip olduğumuz roller**dir. Bunlar özgür irademizle katıldığımız grupların bize yüklediği rollerdir.

Örneğin; sınıf başkanı, takım kaptanı, solist ...

- Rollerimiz, içinde bulunduğumuz gruba veya kuruma göre değişebilir ve çeşitlilik gösterebilir.

Aile içinde abi, okulda öğrenci, sınıfta başkan, markette müşteri, futbol takımında kaleci, müzik grubunda solist olmak gibi.

- Sosyal roller zaman içinde değişebilir. Bir öğrencinin eğitimini tamamlayarak doktor ya da pilot gibi mesleklere sahip olması bu duruma örnek olarak verilebilir.

- Bireyler tek bir grup içinde farklı roller de üstlenebilirler.

Örneğin;

12 yaşındaki Yusuf; aile içinde evlat, kardeş, abi ve torun gibi roller üstlenebilir.

- Rollerimiz bize birtakım haklar ve sorumluluklar yükler.

» Haklarımız

- **Haklarımız** hukukun çizdiği sınırlar çerçevesinde sahip olduğumuz kazanımlar ya da yapabileceklerimizle ilgilidir.

Örnek: Okulun imkanlarından faydalanmak

» Sorumluluklarımız

- Sorumluluklarımız ise üstlendiğimiz rollerimizin gereklerini yerine getirmeye ilgilidir.

Örnek: Okul kurallarına uymak

» Mesleki Rol

- Eğitim öğretim hayatımızı tamamladıktan sonra meslek grupları içinde yer alırız.
- İçinde yer aldığımız meslek grubunun gerektirdiği davranışlara ve kurallara uygun hareket etmeye **mesleki rol** denir.
- Mesleki rollere ilişkin beklentiler yazılıdır; sosyal rollere ilişkin beklentiler ise yazılı değildir. Örneğin, öğretmenlerin kanun ve yönetmelikler çerçevesinde belirlenmiş görev ve sorumluluklarının yanında toplumun da onlardan bazı beklentileri vardır. Toplum öğretmenlerden dürüst, fedakâr ve örnek insan olmalarını beklemektedir.

Meslek / Rol	Görev / Sorumluluk	Toplumsal Beklentiler
Öğretmen	Eğitim-öğretim	Örnek insan olmak
Meslek / Rol	Görev / Sorumluluk	Toplumsal Beklentiler
Hakim	Adalet	Tarafsız olmak

Kültürümüzle Yaşıyor ve Gelişiyoruz

Kazanım Ders Notu - 2

» Milli Kültür

- Kuşaktan kuşağa aktarılan ve bir toplumu diğer toplumlardan ayıran hayat tarzı o toplumun **millî kültürü**dür. Dil, tarih, inanç, gelenek, örf gibi milli kültürü oluşturan unsurlar, milletin birliği ve beraberliğinde önemli role sahiptir.
- Millî kültür aynı zamanda millî kimliği oluşturur. **Kültür, millî birlik ve beraberliğe katkı sağlar.** Din, dil, tarih millî kültürün unsurlarındandır.
- Toplumu oluşturan bireyler din, dil, ırk ve cinsiyet olarak birbirine benzeyebileceği gibi birbirinden farklı özellikler de gösterebilir.

Tüm bu farklılıklara rağmen toplumu bir arada tutan ortak **sosyal, kültürel, tarihi** değerler ve bağlar vardır.

Bazı sosyal, kültürel ve tarihi bağlarımız şunlardır;

- 1- Dilimiz
- 2- Tarihimiz
- 3- Dinimiz
- 4- Vatanımız
- 5- Bayrağımız
- 6- Milletimiz
- 7- Geleneklerimiz
- 8- Bayramlarımız
- 9- Törenlerimiz

» Sosyal, kültürel ve tarihî bağlara sahip çıktığımızda;

- » Toplumda birlik ve beraberlik güçlenir.
- » Toplumsal hoşgörü, anlayış ve dayanışma artar.
- » İçeriden ve dışarıdan gelecek tehditlere karşı güçlü bir ülke oluruz.
- » Toplum olarak modern ve gelişen dünyadaki yerimiz daha da sağlam olacaktır.

» Ebru Sanatı

- Ebru, kağıt üzerine özel yöntemlerle yapılan geleneksel bir süsleme sanatıdır.
- “Toplunun tüm kesimlerinin bir su teknesinin başında, bir araya gelebileceğinin ispatıdır ebru.” cümlesinde ebru sanatının birleştirici olma özelliği vurgulanmıştır.

» Bayramlarımız

- Bayramlarda aileler, akrabalar, komşular bir araya geliriz. Milli ve dini duyguları, inançları, gelenekleri yaşar ve yaşatırız. Sadece bayramlarda değil cenaze merasimlerinde ve düğünlerde birlikte hareket eder, birbirimizi yardımına koşarız.
- Bu durum toplumsal birlikteliğin oluşmasına ve devamına katkı sağlar.

» Dilimiz

- Kültürün nesilden nesile aktarılması, yaşaması ve gelişmesi dil yoluyla olur. Böylece millet hayatındaki devamlılık dil sayesinde sağlanmış olur.
- Dilimiz köprü gibidir. Çünkü kültürel mirasın aktarılmasını sağlar.

» Tarihimiz

- Tarih yeni nesillerde millî bilincin oluşmasında, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında rol oynar.
- Tarihimiz insanın hafızası gibidir. Çünkü yaşadıklarımızı saklar.

Ön Yargıları Kırıyorum

Kazanım Ders Notu - 3

» Ön Yargı

- Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikre **ön yargı** denir.

- Birbirini tanımayan,
Empati kuramayan,
Farklılıklara saygı duymayan bireylerde başkalarına karşı ön yargılar oluşmaktadır.

- Ön yargılar genellikle fiziksel farklılığı olan, farklı kültürden, dinden ve mezhepten insanlara karşı olmaktadır.

Toplumsal birlikteliği azaltan bazı ön yargı ve kalıp yargılar şunlardır:

- 1- Din ve mezhep ayrımı
- 2- Cinsiyet ayrımı
- 3- Fiziksel ayrımlar
- 4- Irk ve millet ayrımı
- 5- Sosyal sınıf ayrımı
- 6- Dil ayrımı

- Ön yargıların azalması **toplumsal uyumun, birlik ve beraberliğin kuvvetlenmesini** sağlayacaktır.

- Ön yargının, ayrımcılığın ve çatışmanın azalmasını istiyorsak toplumsal temas artırılmalıdır. İnsanlar arasındaki iletişim ve duygusal bağ güçlendirilmelidir.

- Aynı toplumda huzurlu ve mutlu yaşamak için bireysel farklılıklarımıza saygılı olmalı, ön yargılarımızı sorgulamalı ve ön yargılı olmamalıyız. Toplumsal birlikteliğin devamı için bu ön yargıları ortadan kaldırmalı ve farklılıklara her zaman saygı duymalıyız.

» Ön Yargıların Sebepleri, Çeşitleri ve Sonuçları

Ön yargıların sebeplerini, çeşitlerini ve sonuçlarını bilmemiz ön yargılarımızı kırma konusunda bize kolaylık sağlar. Ön yargının bazı sebepleri, çeşitleri ve olası sonuçları şunlardır:

Ön Yargıların Sebepleri

- Karşımızdaki kişiyi yeterince tanımamak
- Farklılıklara saygılı olmamak
- Empati kurmamak

Ön Yargıların Çeşitleri

- Cinsiyet ayrımcılığı
- Kültür farklılığı
- Sosyoekonomik yapı

Ön Yargıların Sonuçları

- Arkadaşlık ilişkilerinde bozulma
- Toplumda ayrışma
- Toplumsal çatışma

NOT: İnsanlar hakkındaki ön yargılar ve olumsuz tecrübeler farklı inanç, mezhep ve kültürler karşı kalıp yargı oluşmasına sebep olabilir. Kalıp yargılar toplumsal uyumu olumsuz yönde etkiler.

» Kalıp Yargı ve Ön Yargılara Verilebilecek Bazı Örnekler

- Bazı ülkelerde siyah tenli insanlara yapılan ırkçı ve ayrımcı yaklaşımlar
- Bazı devletlerin ülkelerinde yaşayan Müslümanlara yönelik ayrımcı yaklaşımları
- Engelli bireylerin işe alınmasında yaşanan yaklaşımlar
- Toplum içinde maddi gücü düşük olan kişilere yönelik yapılan olumsuz tavır ve tutumlar

Birlikte Daha Güçlüyüz

Kazanım Ders Notu - 4

» Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma

- **Dayanışma**, bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması demektir. **Toplumsal dayanışma** ise toplumun kurum ve kuruluşlarıyla ortak değerlerde birleşmesi ve birlikte hareket etmesidir.
- **Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın önemi oldukça büyüktür.** Bu dayanışmanın, yardımlaşma ve birlikteliğin sağlanması için devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları çeşitli faaliyetler düzenlerler.
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere aşağıdaki kurumların çalışmaları örnek olarak verilebilir.

Türk Eğitim Vakfı (TEV)

Maddi zorluklar çeken öğrencilere eğitim alanında fırsat eşitliği sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Kızılay

Doğal afetlerde yardıma ihtiyacı olanlara giyecek ve gıda yardımı yapar. Ayrıca barınma ve kan ihtiyacını da karşılar.

Mehmetçik Vakfı

Şehit olan Mehmetçiklerin bakmakla yükümlü oldukları yakınları ile gazi ve engelli Mehmetçiklere destek olmak amacıyla faaliyet gösterir.

Darülaceze

Darülaceze din, ırk, cinsiyet ayrımı yapmadan bakıma muhtaç, yaşlı, engelli insanlara, sokağa terk edilmiş kimsesiz çocuklara yardım eder.

Darüşşafaka Cemiyeti

Darüşşafaka Cemiyetinin kelime anlamı şefkat yuvasıdır. Yoksul ve yetim çocukların eğitim ve öğretim gibi ihtiyaçlarını karşılar.

Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV)

LÖSEV, lösemili ve kan hastası çocukların sağlık ve eğitim başta olmak üzere her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için çalışır.

» Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmanın Tarihimizdeki İzleri

- **Türk milletinin en belirgin özelliklerinden birisi de yardımlaşmaya ve dayanışmaya verdiği önemdir.** Bu dayanışma sadece bayramlarda ve özel günlerde değil kişilerin, toplumun ihtiyacı olduğu her dönemde yerine getirilmiştir.
- Geçmişte kurulan vakıflar ve sadaka taşları, milletimizin yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği öneme güzel bir örnektir.

» Merhametin Simgesi Sadaka Taşları

- Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde meydanlara, cami ve çeşme yanlarına yardımlaşma amaçlı taşlar konulurdu.
- Yardım etmek isteyenler bu taşın üstüne para bırakırdı. Böylece derdini kimseye anlatamayan ihtiyaç sahibi kişiler gecenin geç saatlerini bekler, kimseye görünmeden ihtiyacı kadar olan parayı alırdı.

» Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmanın Önemi

- Bir ülkede birlik ve beraberliğin sağlanmasında farklılıklara saygı gösterilmesi kadar **yardımlaşma ve dayanışmanın da önemi oldukça büyüktür.**
- **Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın sağlayacağı bazı bireysel ve toplumsal katkılar şunlardır:**
 - 1- İnsanlarla iletişimimizi artırır.
 - 2- Bir arada yaşamamızı sağlar.
 - 3- Sosyal bağlarımızı güçlendirir.
 - 4- Toplumsal huzuru sağlar.
 - 5- Toplumun refah düzeyini artırır.

Sorunlarımın Çözümünü Biliyorum

Kazanım Ders Notu - 5

» Sorunlarımızın Çözüm Yolları

- Herhangi bir sorunla karşılaştığımızda bu sorunu **görmezden gelmemeliyiz**. Bu sorunu hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde hukuka uygun olarak çözmeye çalışmalıyız.

Hak

- Bir kişinin isteyebileceği, kullanabileceği, toplumca ve kanunlarca tanınan yetkiye **hak** denir.

Örnek:

- Yaşama hakkı
- Dilekçe hakkı
- Oy kullanma hakkı

- Bize tanınan haklar hem **ulusal** hem de **uluslararası belgelerle** koruma altına alınmıştır. Vatandaş olarak **sahip olduğumuz haklar anayasamız tarafından güvence altına alınmıştır**.

Sorumluluk

- Kişinin kendi davranışlarını ve yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesine **sorumluluk** denir.

Örnek:

- Bir öğrencinin ev ödevlerini yapması
- Trafikte kırmızı ışıkta durulması
- Yerlere çöp atılmaması

Özgürlük

- Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranmaya **özgürlük** denir.

Örnek:

- Din ve vicdan özgürlüğü
- Haberleşme özgürlüğü
- Düşünce özgürlüğü

- Hakkımızın haksız bir şekilde kısıtlandığı veya önlendiği bir durumla karşılaştığımız zaman resmi veya ilgili kurumlara;

- Dilekçe ile başvuru yaparak**

- Bilgi edinme hakkımızı kullanarak**

- Telefon şikayet hattı numaralarını arayarak**

- Web sayfalarında yer alan istek ve şikayet formlarını doldurarak** başvuruda bulunabilir ve hakkımızı arayabiliriz.

- Bilgi edinme hakkımızı kullanmak için **dilekçe ile başvuru yapabilir**, ilgili kurum ya da kuruluşun internet sitesinde yer alan **bilgi edinme formunu doldurabilir**, **elektronik posta gönderebilir**, **Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)** gibi resmi kurumlar üzerinden **başvuru yapabilir** ve **e-devlet sitesinde yer alan modülleri kullanabiliriz**.

- Ülkemizde çocukların haklarını kullanmalarına ve sorunlarını çözmelerine yardımcı olacak birçok resmî kurum ve sivil toplum kuruluşu vardır. Bunlardan biri de **"Kamu Denetçiliği Kurumu"**dur.

- RTÜK, radyo ve televizyon yayınları hakkında gelen şikayetleri değerlendirmek için kurulmuştur (444 1 178 RTÜK Çağrı Hattı).

- ALO 175, tüketicilerin ister mesafeli alışverişlerde ister doğrudan alışverişlerde aldıkları her türlü ürün ve hizmetlere yönelik şikayetlerini bildirebilecekleri, problem ve mağduriyetlerine çözüm arayabilecekleri bir hattır.

6.SINIF 2.ÜNİTE DERS NOTLARI

Destan ve Yazıtlarda Türkler - 1

Kazanım Ders Notu - 6

» Türklerin Ana Yurdu

- Türklerin ilk yurdu Orta Asya'dır.

Orta Asya;

» Kuzeyde Sibirya

» Güneyde Hindukuş Dağları

» Batıda Hazar Denizi

» Doğuda Kingan Dağları

ile çevrilidir.

- Bu coğrafyada Türkler, İslamiyet'ten önce Hun, Kök Türk ve Uygur gibi devletler kurmuşlardır.

- Orta Asya'da karasal iklim hâkimdir. Bundan dolayı bu coğrafyadaki en temel geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. Hayvancılığın temel geçim kaynağı olması nedeniyle bu coğrafyada kurulan Türk devletlerinin büyük bir çoğunluğu göçebe bir yaşam sürmüştür.

- Orta Asya'dan bazı Türk boyları daha çok siyasi ve ekonomik nedenlerle dünyanın değişik yerlerine göç etmişlerdir.

» Orta Asya'dan Göçler

Göçlerin Nedenleri

- Olumsuz iklim şartları ve kuraklık
- Salgın hayvan hastalıkları
- Otlakların yetersizliği
- Hızlı nüfus artışı
- Çin ve diğer devletlerin baskısı
- Türklerin bağımsızlığa düşkünlüğü
- Boylar (sülaleler) arasında yaşanan mücadeleler
- Dünyayı fethetme arzusu (cihan hâkimiyeti)

Göçlerin Sonuçları

- Göç ettikleri yerlerde yeni isimlerle yeni devletler kurdular.
- Göç ettikleri bölgelerde devlet teşkilatı ve devlet yönetimiyle diğer ülkelere örnek oldular.
- Türk kültürü geniş bir coğrafyaya taşındığından dolayı Türk tarihini bir bütün halinde araştırmak daha da zorlaşmıştır.
- Bu göçlerin sonunda Türkler o bölgedeki kültürleri etkilediler. Aynı zamanda yerleştikleri bölgedeki kültürden etkilendiler.

» İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

Devlet Yönetimi

- Devleti, töre adı verilen yazılı olmayan kurallara göre han, hakan, kağan gibi unvanlar verilen hükümdarlar yönetmiştir.
- Kağanlık, Türklere Tanrı tarafından verildiğine inanılan bir görevdi. Bu anlayış kut olarak adlandırılmıştı. Kut, kan yoluyla babadan oğula geçerdi. Bundan dolayı kağan ölünce çocukları devletin başına geçmek için taht kavgası yapardı. Bu yüzden de devlet kısa sürede parçalanırdı.
- Devlet işleri kurultay adı verilen bir mecliste görüşülürdü. Kurultayın başkanı, kağandır. Kağanın eşi hatun ve boy beyleri de bu meclise katılırdı.

Kurultayda son söz kağana ait olduğu için bu meclis danışma meclisidir. Ayrıca hatunun kurultayda yer alması kadınların yönetimde söz hakkı olduğunun kanıtıdır.

Din ve İnanış

- Gök Tanrı inancına sahip olan Türkler, ölümden sonraki yaşama inanırlar ve ölen kişileri eşyaları ile birlikte yuğ adı verilen bir törenle gömerlerdi. Mezarların başına ölen kişinin öldürdüğü düşman sayısınca balbal adı verilen taş heykeller dikilirdi.

Ekonomik Hayat

- Uygurlara kadar temel geçim kaynağı hayvancılıktır. Uygurlarla birlikte tarım önemli bir geçim kaynağı olmuştur.
- Ticaret oldukça önemli bir geçim kaynağı olduğu için İpek Yolu'nu ele geçirmek için sık sık mücadeleler yaşanmıştır.
- Ayrıca dericilik, halıcılık, dokumacılık ve madencilik önemli geçim kaynakları arasında yer almıştır.

Toplumsal Hayat

- Uygurlara kadar göçebe yaşam hakimdir. Uygurlarla birlikte yerleşik yaşam tarzı benimsenmiştir.
- Devlet içinde toplumsal sınıf ayrımı görülmemiştir.
- Ordu - millet anlayışı hakimdir. Yani toplumu oluşturan insanların hepsi aynı zamanda orduda da görev alabilmektedir.

Kültürel Yaşam

- Türk tarihinde ilk kez yazıyı kullanan Kök Türklerin ve Uygurların kendilerine ait alfabeleri bulunmaktadır.
- Türk tarihinin ilk yazılı eserleri olan Orhun Kitabeleri, Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır.

Destan ve Yazıtlarda Türkler - 2

Kazanım Ders Notu - 6

» Asya Hun Devleti

- Tarihte bilinen ilk Türk devleti Teoman tarafından kurulan **Asya Hun Devleti**'dir. Asya Hunları;
 - Hayvancılık ile uğraştıkları için göçebe olarak yaşadılar.
 - İpek Yolu'nu ele geçirmek için Çinlilerle mücadele ettiler.
 - Çinliler, Hun akınlarından korunmak için Çin Seddi'ni inşa ettiler.
 - En parlak dönemini Mete Han zamanında yaşadılar.
 - Oğuz Kağan Destanı Asya Hun Devleti'ne aittir.
- Hunlar, taht kavgaları yüzünden önce Doğu ve Batı Hunları olarak ikiye ayrıldı. Batı Hunları, batıya doğru giderek Kavimler Göçü'nün başlamasında etkili oldular. Doğu Hunları ise Çin hâkimiyetine girdiler.
- **Mete Han;**
 - Orduyu daha kolay yönetmek amacıyla "onlu sistemi"; devlet yönetimini daha kolaylaştırmak amacıyla ise "ikili sistemi" buldu.
 - Çinlileri yenmesine rağmen milli kimliklerini koruyabilmek için Çin topraklarına yerleşmedi.

» Kavimler Göçü

- Batı Hunları, Çin hâkimiyetine girmek için batıya doğru göç etmeye başlamıştır. Türklerin geldiğini gören bazı kavimler, Türklerden kaçarak Avrupa'ya doğru göç etmeye başlamıştır. MS 375 yılında birçok milletin göç etmesine neden olan bu olaya Kavimler Göçü denilmiştir.
- Kavimler Göçü tarihte siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan önemli sonuçlara neden olmuştur.
- **Kavimler Göçünün Bazı Sonuçları**
 - Avrupa'ya gelen yeni kavimler, bugünkü Avrupa devletlerinin temellerini attılar.
 - Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrıldı.
 - Avrupa'da derebeylik (Feodalite) rejimi ortaya çıktı.
 - Derebeyliğin tüm dünyayı etkilemesiyle İlk Çağ kapandı ve Orta Çağ başladı.
 - Hunlar, Avrupa'da Avrupa Hun Devleti'ni kurdular.
 - Türk kültürü Avrupa'ya taşınmış ve Türkler Avrupa kültüründen etkilenmiştir.

» Kök Türk Devleti

- Tarihte Türk adıyla kurulan ilk Türk devleti, Bumin Kağan tarafından kurulan **Kök Türk Devleti**'dir.
 - Bumin Kağan, kardeşi İstemi Yabgu ile devleti doğu ve batı olarak yönetti.
 - En parlak zamanları Mukan Kağan zamanında olan Kök Türkler, Mukan Kağan'ın ölmesi üzerine başlayan taht kavgaları ile 582 yılında ikiye ayrıldı. 630 yılında Doğu Kök Türk Devleti, Çinliler tarafından yıkıldı. Batı Kök Türk Devleti ise 630 yılında Çin'e bağlandı.
 - Bir süre sonra Kök Türkler yeniden toparlanarak Kutluk Kağan liderliğinde II. Kök Türk (Kutluk) Devleti'ni kurdular (682-742).
 - Ergenekon Destanı Kök Türklerle aittir.
- Kök Türk Yazıtları olarak adlandırılan abideler II. Kök Türk Devleti'ne aittir. Bu yazıtlar 38 harften oluşan Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır. Türk tarihi ve edebiyatının ilk yazılı eserleri arasında yer alırlar. Bu yazıtlarda Türk adı ilk defa millet adı olarak kullanılmıştır.

» Uygur Devleti

- Tarihte yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti Bilge Kül Kağan tarafından kurulan **Uygur Devleti**'dir. Uygurların;
 - Başkentleri Ordubalık şehridir.
 - Kâğıt ve matbaa gibi icatları Çinlilerden öğrenip kullandılar.
 - 18 harften oluşan ve kendilerine ait olan Uygur alfabesini kullandılar.
 - Çinlilerden etkilenecek Manihaizm (Mani) ve Budizm dinlerini benimsediler.
 - Yerleşik yaşama geçtikleri için kendilerinden önceki Türk devletlerine göre tarımda, mimaride, modern şehir kurmada ileri gitmişlerdir.
 - Göç ve Türeyiş destanları Uygurlara aittir.
 - 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılmışlardır.
- **Uygurların Mani dinini benimsemesiyle;**
 - Temel geçim kaynağı olan hayvancılık önemini kaybetmiş ve tarımın önemi artmıştır.
 - Temel yaşam biçimi olan göçebe yaşam yerine yerleşik yaşam başlamıştır.

İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim - 1

Kazanım Ders Notu - 7

» İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılışı

- İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'nda **çeşitli devletler kurulmuş olsa da siyasi birlik sağlanamamıştı**. İnsanlar kabileler halinde yaşıyor, kabileler arasında kan davalarına bağlı savaşlar yapıyordu. İnsanlar kendi yaptıkları putlara tapıyor, kadınlar ve kız çocuklarına değer verilmiyordu. Bu döneme **"Cahiliye Dönemi"** denilmektedir.
- Bu kötü gidişe dur diyecek kutlu kişi Hz. Muhammed, 571 yılında Mekke'de dünyaya geldi.

Hz. Muhammed;

- ✓ Anne ve babasını kaybedince dedesi ve amcası tarafından büyütüldü.
- ✓ Gençliğinde dürüstlüğü ve güvenilirliği ile herkesin sevgisini kazanmıştır. Bundan dolayı kendisine El-Emin (Güvenilir) lakabı verilmiştir.
- ✓ Mekke'nin ileri gelenleri tarafından Hz. Muhammed'in de aralarında bulunduğu **"Hilfu'l-Fudûl"** (Erdemliler Topluluğu) adı verilen bir topluluk oluşturuldu. Bu topluluk Mekke'de zulme uğramış mazlumlara yardım etmiş ve zalimlerle mücadele etmiştir.
- ✓ Hz. Muhammed, putlara inanmıyor ve bunun yanlış olduğunu dile getiriyordu.
- ✓ Hira Mağarası'nda iken 610 yılında ilk vahiy geldi.
- Hz. Muhammed'e peygamberlik geldikten sonra İslamiyet'e karşı olan Mekkeliler, bu yeni dinin yayılmasına tepki gösterdiler. Müslümanlara baskı ve şiddet uygulamaya başladılar.
- Mekkelilerin baskısı artınca 622 yılında Medinelilerin davetiyle Hz. Muhammed ve bazı Müslümanlar, Medine'ye göç etmiştir. İslam tarihinde bu olaya **hicret** adı verilmiştir.

- Hz. Muhammed, hicretten sonra Medine'de Müslüman, Yahudi ve putperestleri bir araya getirerek **Medine Sözleşmesi**'ni yaptı. **Bu sözleşmeye göre;**
 - Müslüman ve Yahudiler barış içerisinde yaşayacaklardır.
 - Medine'nin savunması hep birlikte yapılacaktır.
 - Yahudiler dinlerini serbestçe yaşayacaklardır.
 - Müslümanlar ve Yahudiler, başka bir topluluk ile anlaşmazlık yaşarlarsa birbirlerinin yanında yer alacaklardır.
 - Yahudiler ve Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklarda Hz. Muhammed hakem olarak kabul edilecektir.

■ Hz. Muhammed Dönemi'nde yaşanan diğer önemli gelişmeler şunlardır;

Bedir Savaşı (624)

Mekkelilerle Müslümanlar arasındaki ilk savaştır. Savaşı Müslümanlar kazandı. Esir düşen Mekkeli müşriklerden okuma yazma bilenler, on Müslümana okuma yazma öğretmeleri şartıyla serbest bırakıldı. Bu durum **eğitime** verilen önemi kanıtlar.

Uhud Savaşı (625)

Mekkelilerle yapılan bu savaşı Müslümanlar kaybetti.

Hendek Savaşı (627)

Mekkelilerin yaptığı saldırı geri püskürtüldü.

Hudeybiye Barışı (628)

Mekkeliler, Müslümanları hukuken tanımış oldular.

Mekke'nin Fethi (630)

Kâbe, Müslümanların eline geçti ve putlardan temizlendi.

- Hz. Muhammed son haccında Müslümanlara **"Veda Hutbesi"** ile seslenmiştir. Bu hutbede cahiliye adetlerinin kaldırıldığını açık bir şekilde söylemiştir. Veda Hutbesi'nden sonra vefat etmiştir (632).

İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim - 2

Kazanım Ders Notu - 7

» Dört Halife Dönemi (632 - 661)

Hiz. Muhammed'in vefatından sonra Dört Halife Dönemi başlamıştır. Dört halife, Müslümanların ileri gelenlerinin seçimiyle belirlenmiştir.

Hz. Ebubekir Dönemi (632 - 634)

- Peygamberimizden sonra yönetime gelen ilk halifedir.
- Hiz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan yalancı peygamberleri ortadan kaldırmıştır.
- Savaşlarda pek çok hafızın şehit olması nedeniyle Kur'an-ı Kerim'i kitap hâline getirmiştir.

Hz. Ömer Dönemi

- Kudüs, Suriye, Filistin ve İran bu dönemde fethedilmiştir.
- Hicreti başlangıç kabul eden hicri takvim bu dönemde hazırlanmıştır.
- Sınırların genişlemesiyle siyasi, hukuki ve sosyal alanlarda düzenlemeler yapılmıştır.

Hz. Osman Dönemi

- İslam donanması kurularak Kıbrıs Adası fethedilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim, bu dönemde çoğaltıldı ve dünyanın bazı önemli başkentlerine gönderilmiştir.

Hz. Ali Dönemi

- Müslümanlar arasında ayrılıklar başlamış, bu nedenle fetihler durmuştur.
- İslam Devleti'nin merkezi Medine'den Kufe'ye taşınmıştır.

Hiz. Ali'nin şehit edilmesiyle Dört Halife Dönemi sona ermiştir. Dört Halife Dönemi'nden sonra Şam'da kurulan Emevi Devleti'nin hükümdarı olan Muaviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi ile halifelik saltanata dönüşmüştür.

» Emeviler Dönemi (661-750)

- Dört Halife Dönemi'nden sonra merkezi Şam olmak üzere Emevi Devleti kuruldu.

Bu dönemde;

- Halifelik, babadan oğula geçerek saltanat haline dönüştü.
- Cebeli Tarık Boğazı geçilerek İspanya fethedildi.

- Emeviler askeri ve siyasi açıdan İslamiyet'in sınırlarını genişletmiş olsa da uyguladıkları aşırı milliyetçi ve ayrımcı tutum yüzünden Türkler başta olmak üzere birçok milletin İslamiyet'i kabul etmemesine neden olmuştur.

- Emevilerin Arap olmayan Müslümanlara karşı uyguladıkları bu ırkçı yaklaşım İslamiyet'in yayılışını yavaşlatırken Emevi iktidarının da yıkılışını hızlandırdı.

- Emevi Devleti yıkıldıktan sonra İspanya'da Endülüs Emevi Devleti kuruldu (756-1031).

- Endülüs Emevileri Avrupa'yı eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında etkiledi.

» Abbasiler Dönemi (750-1258)

- Emevi hanedanlığına son veren Abbasiler, Bağdat merkezli bir devlet kurdular.

Bu dönemde;

- Emevilerin ırkçı tutumlarından vazgeçildi.
- Bilim ve sanat alanında büyük ilerlemeler sağlandı.

- Abbasiler, Emevilerin izlediği milliyetçi politikanın tam tersine hoşgörü ve herkese eşit yaklaşan bir politika izlediler.

- Abbasilerin hoşgörü tutumu, Türklerin ve birçok milletin İslamiyet'i kabul etmelerini sağladı.

- Abbasiler, 751'de Talas Savaşı'nda Türklerle ittifak yaparak Çinlileri mağlup etti. Bu dönemden sonra Türklerin İslamiyet'e girmesi hızlandı.

- Abbasiler Dönemi'nde Türklere devlet içinde bazı görevler verildi. Türkler için Bağdat'ın kuzeyinde Samarra şehri kuruldu.

- Abbasiler, 1258 yılında İlhanlılar tarafından yıkıldı.

İslamiyet ve Türkler - 1

Kazanım Ders Notu - 8

» İslamiyet Öncesinde Türklerde Din ve İnanç

Türklerin geniş bir coğrafyada yaşamaları ve farklı dinlerle temas hâlinde olmaları, çeşitli din ve inançları benimsemelerinde etkili olmuştur. İslamiyet'ten önce Türkler Gök Tanrı, Budizm, Şamanizm, Zerdüştlük, Manihaizm ve Hristiyanlık gibi din ve inançları kabul etmişlerdir. Bunlar içinde en yaygın olanı Gök Tanrı inancıydı.

» Türklerin İslamiyet'e Geçiş

Türklerin Müslüman Araplarla ilk temasları Hz. Ömer zamanında gerçekleştirilen fetihlerle başladı. Ancak Türklerin toplu olarak İslamiyet'i kabul etmeleri ve Türk-İslam devleti kuracak çoğunluğa ulaşabilmeleri üç asırlık bir zamanı buldu.

Talas Savaşı (751)

Abbasilerle Çinliler arasında yaşanan bu savaşta Karluk Türkleri, Abbasileri desteklemiş ve Abbasiler savaşı kazanmıştır. **Bu savaştan sonra** Türklerle Abbasiler arasında olumlu ilişkiler başlamış ve **Türkler kitleler halinde Müslüman olmaya başlamıştır.**

- Orta Asya'da İslamiyet'i kabul eden **ilk Türk boyu Karluklar, ilk Türk devleti ise Karahanlılardır.**
- Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinin gerekçeleri şunlardır;
 - ① Emevilerin aksine Abbasilerin uyguladığı eşit ve hoşgörülü politikalar
 - ② İslamiyet'teki Allah inancı ile Türklerdeki Gök Tanrı inancının birbirine benzemesi
 - ③ İslamiyet'teki cihat anlayışı (İslamiyet'i yayma) ile Türklerdeki cihan hâkimiyeti anlayışının birbirine benzemesi
 - ④ İslamiyet'teki ahiret inancının, cennet ve cehennem kavramlarının Türklerde de görülmesi
- Türkistan'da İslam dininin tanınması ilk olarak tüccarlar aracılığıyla gerçekleşmişti. Orta Asya'daki medreselerde yetişen dervişler, ticaret kervanlarına karışarak görüşükleri insanlara İslamiyet'in esaslarını anlatıp öğrettiler.

» Türklerin İslam Dünyasına Olan Katkıları

- Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda değişim ve etkileşimler olmuştur. Türkler askeri ve siyasi olarak İslam dünyasına hizmetler yapmış ve İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır.

Türklerin İslam dünyasına katkılarından bazıları şunlardır;

- ✓ Abbasi halifelerini koruyarak İslamiyet'in koruyuculuğunu üstlendiler.
- ✓ Değişik kıtalarda İslamiyet'in yayılmasını sağladılar.
- ✓ Osmanlı döneminde halifelik unvanı ile İslam dünyasına siyasi liderlik yaptılar.
- ✓ Medrese, cami, külliye, türbe gibi mimari eserler inşa ederek İslam kültürünün yayılmasına katkıda bulundular.

» Samarra ve Avasım Şehirleri

- Abbasiler zamanında Türkler, İslamiyet'in yayılması için askeri ve yönetim alanında birçok katkıda bulundular. Abbasiler, Türkleri askeri özelliklerini kaybetmelerini için **Samarra** adı verilen şehre yerleştirdiler. Ayrıca Bizans'a karşı sınırda kurulan **Avasım** şehirlerine de Türkleri yerleştirdiler.

» Yönetim Alanında Yaşanan Değişiklikler

- Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte yönetim alanında da bazı değişiklikler yaşanmıştır.
 - Devlet işlerinin görüşüldüğü kurultay, divan adı verilen bir meclise dönüştü.
 - Hükümdarlar halifeden onay alarak tahta geçmeye başladı.
 - Paraların üzerine halifenin ismi yazılarak halife adına hutbe okutulmaya başlandı.
 - Hükümdarlar İslami isim ve unvanlar almaya başladı.

İslamiyet ve Türkler - 2

Kazanım Ders Notu - 8

» İlk Türk İslam Devletleri

- İlk Türk İslam devletleri şunlardır; Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklu Devleti

» Karahanlılar (840-1212)

- Kurucusu Bilge Kül Kadir Han'dır. Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet'i kabul ettiler.
- Bu dönemde **Kaşgarlı Mahmut**, Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türk dilinin üstünlüğünü kanıtlamak amacıyla **Divan-ü Lugâti't Türk** adıyla bir sözlük hazırlamıştır.
- **Yusuf Has Hacib** ise **Kutadgu Bilig** adlı kitabında hükümdara devlet yönetimi konularında tavsiyeler sunmaktadır. **Edib Ahmet Yükneki**'nin **Atabetü'l Hakâyık**'ı ve **Hoca Ahmed Yesevi**'nin **Divân-ı Hikmet**'i de dönemin önemli eserleri arasında yer alır.
- Diğer Türk İslam devletlerine göre **Türk kültüründen en az uzaklaşan devletlerden biri Karahanlılar olmuştur**. Bunun nedeni **nüfusunun çoğunluğunun Türk olmasıdır**.

» Gazneliler (963-1186)

- Gazneliler, 963 yılında Afganistan'da yer alan Gazne şehrinde Alp Tigin tarafından kuruldu.
- Devletin en ünlü hükümdarı **Hindistan'a on yedi sefer düzenleyerek burada İslamiyet'i yayan Gazneli Mahmut**'tur.
- İslamiyet'e yaptığı katkılardan dolayı Abbasi halifesi tarafından Gazneli Mahmut'a **"sultan"** unvanı verilmiştir. Bu durum Türklerin İslamiyet'in siyasi lideri ve askeri koruyucusu olduğunun bir göstergesidir.
- Gazneli Mahmut farklı milletler arasında ayrım yapmamış ve hoşgörü bir yönetim sergilemiştir.
- Biruni ve Firdevsi gibi birçok bilgin ve şairi koruyan Gazneli Mahmut, bilimin ve edebiyatın gelişmesine de katkıda bulunmuştur.
- Gazneli Sultanı Mesud, 1040 yılında Selçuklularla yaptığı Dandanakan Savaşı'nda yenilmiştir. Bu savaş sonrasında Gazneli Devleti zayıflama sürecine girmiş ve 1186 yılında yıkılmıştır.

» Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)

- Oğuzlara bağlı Kınık boyundan gelen Selçuklular, Tuğrul Bey zamanında Dandanakan Savaşı'nı kazanarak Horasan'da kendi devletlerini kurdular. Tuğrul Bey, devleti kardeşi Çağrı Bey ile birlikte yönetmiştir. Bu durum ikili sistemin devam ettirildiğinin göstergesidir.

Tuğrul Bey Dönemi

- Bizans İmparatorluğu'nu Pasinler Savaşı'nda yenmiştir (1048).
- Abbasi halifesini koruduğu için **"Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı"** unvanını almış ve İslamiyet'in siyasi lideri olmuştur.

Alparslan Dönemi

- Bizans ile 1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı'nı kazanmıştır. Bu savaş ile Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.

Melikşah Dönemi

- Selçuklular en parlak dönemini Melikşah devrinde yaşamıştır.
- Ömer Hayyam'a bir takvim hazırlattı. Güneş yılını esas alan, Türklere ait olan bu takvime Celali Takvimi denildi.

Vezir Nizamülmülk

- Sultan Alparslan ve Melikşah dönemlerinde vezirlik yaptı.
- Nizamiye Medreselerinin ülkenin birçok şehrine yayılmasını sağladı. Ayrıca devlet işlerinin nasıl yürütülmesi gerektiğini anlatan "Siyasetname" adlı eseri yazdı.
- **Büyük Selçuklu Devleti'nin Türk İslam dünyasına bazı katkıları şunlardır;** Abbasi halifesini koruyarak İslamiyet'in siyasi liderliğini üstlendiler. Bizans ile yaptıkları savaşlarla Anadolu'ya İslamiyet'in yayılmasını sağladılar. Medrese, cami, külliye, türbe gibi mimari eserler inşa ederek İslam kültürünün yayılmasına katkıda bulundular.